

İrkçılığın Avrupa'daki Gelişimi ve Uluslararası Hukuka Etkisi: James Lorimer Örneği

Murat Saraçlı*

Öz

Avrupa tarihinde sömürgecilik anlayışının gelişiminde önemli bir yeri olan ırkçı düşünce yapısı, medenileşme seviyesinin altında kabul edilen sömürge halklarına yönelik uygulanan ayrımcı ve dışlayıcı davranış ile tutumların arkasındaki temel motivasyon kaynağını oluşturmuştur. Hristiyanlık ve antik Yunan medeniyeti çerçevesinde şekillendiği kabul edilen Avrupa kültürünün, diğer kültürlerden ve medeniyetlerden üstünlüğünü kendine referans almış olan ırkçılık yaklaşımı Kıta'da özellikle 18. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren etkisini hissettirmeye başlamıştır. Başta fen bilimleri alanında olmak üzere pek çok bilimsel çalışmayı da etkilemiş olan söz konusu ırkçı düşünceler, İskoçyalı bir hukukçu olan James Lorimer'in çalışmalarında temel çıkış noktasını oluşturmuştur. Uluslararası hukukun temelde gelişmeci/ilerlemeci uluslar olarak adlandırdığı Avrupalı devletlerin hukuku olduğunu savunmuş olan Lorimer, Avrupa kıtasının dışındaki devletleri ve ulusları ise genel olarak barbar ve yabani/vahşi olarak nitelemiştir. Özelde kadın erkek eşitliğine genelde ise insanlar arasındaki eşitlik düşüncesine karşı olan Lorimer, uluslararası hukukun eril nitelikteki devletlerin bir ürünü olduğunu ve bu çerçevede insanlığın genel gelişiminin de eril bir nitelik arz ettiğini savunmuştur. Lorimer'in 19. Yüzyıl'da ortaya koyduğu söz konusu düşünceler, Avrupa'da günümüzde özellikle göçmenleri ve azınlıkları hedef alan kültürel ırkçılık yaklaşımı çerçevesinde yeniden gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İrkçılık, Kültürel İrkçılık, Avrupa Merkezilik, Uluslararası Hukuk, James Lorimer.

Development of Racism in Europe and Its Effect on International Law: The Case of James Lorimer

Abstract

The racist thought, which has an important place in the development of colonial mentality in European history, has established the basic motivation source behind discriminatory and exclusionary behavior and attitudes against colonial people considered below the level of civilization. This racist approach, referencing the superiority of European culture, which is considered to be shaped within the framework of Christianity and ancient Greek civilization, from other cultures and civilizations, started to become effective in the continent especially with the end of 18th century. These racist thoughts, which influenced a large number of scientific studies especially in life sciences, were the basis of the studies of James Lorimer, a Scottish lawyer. Urging that international law was indeed the law of European states, which he called progressive nations, Lorimer labelled other non-European states and nations as barbaric and savage. Lorimer, who was against the idea of equality between men and women in particular and equality between people in general, argued that international law was a product of states of a masculine nature, thus, the general development of humanity had a masculine characteristic. These thoughts, as suggested by Lorimer in the 19th century, are now raised and discussed on the basis of cultural racism approach targeting especially immigrants and minorities in Europe.

Keywords: Racism, Cultural Racism, Eurocentrism, International Law, James Lorimer.

*Dr. Öğr. Üyesi | Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
murat.saracli@hvb.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5997-4836 | DOI: 10.36484/liberal.971129
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 26, Sayı:103, Yaz 2021, ss.101-118.
Gönderim Tarihi: 13 Temmuz 2021 | Kabul Tarihi: 10 Eylül 2021

Giriş

Bireylerin kendilerini tanımlama noktasında temel referans noktaları genellikle öteki olarak niteledikleri kişi veya kişilerden kendilerini ayıran özgün nitelikleri olmaktadır. Bu doğrultuda insanların ortak tarihsel ve kültürel koşullar altında bir araya gelerek oluşturdukları toplumlar da kimliklerini oluştururken daha çok yabancı olarak addedilen diğer halklardan farklılaşan ve biz aidiyeti yaratan özelliklerini sahiplenebilmektedir. Nitekim, söz konusu türden bir kimlik yaratımının tarihsel açıdan en iyi örneklerinden birisini Batı toplumları sergilemektedir. Uzun bir sömürgecilik ve kölelik geçmişine sahip olan Avrupa toplumları, söz konusu faaliyetlerine bir meşruiyet zemini hazırlamak noktasında ırkçı ideolojinin soylar hiyerarşisi ve piramidi anlayışına sarılmışlar ve sömürdükleri hakları kendilerinden düşük meziyetlere sahip geri kalmış 'barbar' toplumlar olarak nitelemişlerdir. Başka bir deyişle, söz konusu toplumlar Batılılara göre insani gelişim basamaklarının çok gerisinde olduklarından 'uygar' toplumların seviyesine ancak dışarıdan bir yardımla yani sömürgecilikle ulaşabileceklerdir.

Avrupalı devletlerin uzun yıllar süren emperyalist faaliyetlerini meşrulaştırma noktasında sıkı sıkıya sarıldıkları ırkçı düşünce, sadece sömürge halklarının insani ve doğal kaynaklarının ele geçirilmesi için değil aynı zamanda Avrupa'nın üstünlüğü mitinin gelecek kuşaklara aktarılması noktasında da önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda Kıta'da başta fen bilimleri olmak üzere pek çok alanda yapılan akademik çalışmalarda ırkçı ideoloji çıkış noktası olarak kullanılmış ve insanlar arasındaki var olduğu iddia edilen doğal eşitsizliğin Avrupalı halklar lehine gerekçelendirilmesinde kullanılmıştır. Söz konusu çalışmaların uluslararası hukuk alanındaki en önemli temsilcilerinden olan James Lorimer de içinde yaşadığı 19. Yüzyıl'ın önemli olaylarını ırkçı ideoloji çerçevesinde ele almış ve bunlardan Avrupa halklarının ve kültürünün diğer halklardan ve medeniyetlerden üstünlüğü genel sonucuna ulaşmıştır.

Söz konusu varsayımlar üzerine kurulan ve ırkçılığın Avrupa'da sömürgecilik çerçevesinde gelişimini ve bunun uluslararası hukuka etkisini İskoçyalı bir hukukçu olan James Lorimer örneği üzerinden incelemeyi amaçlayan bu çalışmada ilk olarak ırk ve ırkçılık kavramları incelenmiş ardından ise genellikle ırkçılıkla karıştırılan heterofobi kavramının temel farklılık noktaları açıklanmaya çalışılmıştır. Devamında ise bir ırkçı yaklaşım olarak etnosentrizm olgusu Avrupa merkezilik (Eurosentriзм) gerçekliği çerçevesinde değerlendirilerek bunların Lorimer'in düşüncelerine olan etkileri, kendisinin ırkçılık konusundaki genel değerlendirmeleri temelinde ele alınmış ve 19. Yüzyıl'ın

İskoçyalı hukukçusundan günümüze Avrupa'daki ırkçı düşüncenin gelişiminin genel bir özeti ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonuç kısmında ise çalışmayla elde edilen temel bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

İrk ve İrkçilik Kavramları

Genel olarak bir grup insanın aynı fiziksel özelliklere sahip olmasını ve belirli kültürel ve sosyal benzerlikler göstermelerini ifade etmek için kullanılan ırk kavramı, bu tanımının dışında bir inanç sistemi veya ideoloji olarak kabul edilmekte ve üç temel kavrayış üzerine oturtulan bir nitelemeye gidilebilmektedir. Bu kapsamda mevcut varsayımlardan ilki, insanların doğal olarak farklı fiziksel türlere ayrıldıkları iken ikincisi, söz konusu fiziksel ayrılmaların onların kültürü, kişiliği ve bilgi birikimi ile ilişkili olduğudur. Sonuncu varsayıma göre ise, genetik özellikleri bakımından bazı ırksal gruplar diğerlerinden daha üstündür. Bütün bu varsayımlar çerçevesinde bir inanç sistemi/algı toplamı olarak ortaya çıkan ırkçılık, insanların kalıtsal olarak alt gruplara ayrıldıkları ve bu çerçevede sosyal davranış ve kapasitelerinin de üstün (superior) veya aşağı (inferior) olma özelliği kapsamında farklılaştığını savunmaktadır. Söz konusu yargının doğal sonucu ise; güç, prestij ve refah gibi belirli toplumsal özelliklerin insanlar arasında eşitsiz olarak dağılmasını meşrulaştırmasıdır (Vorster, 2002: 296-297; Bernasconi, 2014: 8-10).

Bireysel davranışın biyolojik mirasla geçen özelliklere ve ırk temelli farklı karakteristiklere sahip olduğunu savunan ırkçılık, bilişsel kavrayış olarak da sosyal ve kültürel olanın biyolojikleştirilmesidir. Kendi ve yabancı olan arasında ayrıma giden ve ortak noktalara ilişkin zorunlu bir olumsuzlamayı da meşrulaştıran ırkçı tasarım özünde üç temel özelliği barındırmaktadır. Bunlardan ilki, ırkçı düşüncenin deri rengi gibi bedensel özellikler ya da dinsel, tarihsel, kültürel, zihinsel ve ahlaksal özellikleri de içermesidir. İkinci olarak ise, ırkçı tasarımda yabancı gruplar genellikle olumsuz, değersiz ya da radikal öteki/diğeri olarak resmedilmekte, çok nadir olarak olumlu idealleştirmeler görülmekle birlikte bunlar karşıt yönde çok kolay değişmeler gösterebilmektedir. Sonuncu olarak, ötekinin olumsuz değerlendirilmesi ile sağlanmaya çalışılan çoğu zaman ayrımcılıktan çıkar elde edilmesi ve bu kapsamda iktidar erkinin ele geçirilmesi ve/veya korunması olmaktadır. İrkçilik kapsamında 'biz' ve 'öteki' ayrımı bir kez oluşturulduktan sonra ister etnik isterse ırksal ya da dinsel olsun söz konusu biz duygusuna sahip grup, diğerlerini kendi değer ve normları çerçevesinde değerlendirmeye başlar ki bu durum üstün ve aşağı ayrımını da beraberinde getirebilecektir (Van der Valk, 2003: 46-50; Alver, 2003: 101-102).

Alanda yapılan çalışmalara bakıldığında ırkçılığın oluşmasında ve de gelişmesinde üç ana sebebin olduğu savunulmaktadır. Söz konusu nedenler; ideoloji, hırs ve kolektif korkudur. İdeoloji çerçevesinde ırkçılığa yaklaştığımızda temelinde, bir grubun diğerlerinden üstün olduğu, bir başkasının ise daha aşağı bir nitelik arz ettiğine yönelik bir inancın bulunduğunu görmekteyiz. Söz konusu inanç, ırkçı ideolojiye meşruiyet alanı yaratırken aynı zamanda sömürgecilik ve soykırım gibi olguların ortaya çıkışında da etkili olmuştur ki bu çerçevede, ideolojiden yoksun bir ırkçılık düşüncesinin tasavvur edilemeyeceğini de belirtmemiz gerekmektedir. İkinci bir sebep olarak hırs unsurunu ise, özellikle sömürgecilik ve kölelik süreçleri üzerinden okuyabiliriz. İktidarı ele geçirmek, zenginleşmek, daha ileri bir refah seviyesine erişebilmek gibi pek çok saik etrafında nitelenebilecek hırs olgusu, ideoloji tarafından meşrulaştırılmaktadır. Bir kere, 'biz'in üstünlüğü varsayımını oluşturduğunuzda, dışarıda kalanları değersizleştirmiş olursunuz ki bu size, onlar üzerinde tahakküm kurmak noktasında hem psikolojik üstünlük hem de meşruluk sağlar. Biz üstünüz çünkü gerek Tanrı gerekse doğa tarafından bu böyle öngörüldü düşüncesiyle, diğer insanlar ve halklara yönelik bir nevi 'rehber/kılavuz' rolünü kendinize bahşettiğiniz de 'öteki'ne düşen rol, buna kayıtsız ve koşulsuz itaat etmeğe indirgenir ki, böyle bir şey sadece üstünlük değil aynı zamanda 'kurtarıcılık' vasfınızı da öngörür. Bu nedenlerledir ki, tarihte Batılı devletler tarafından uygulamaya konulan sömürgeci ve emperyalist anlayış da kendini meşrulaştırma noktasında Batı Hristiyanlığı'nı yayma ve dünyanın geri kalmış bölgelerini 'medenileştirme' gibi hedef halklara erişilmesi imkansız bir yükseklikten bakan bir ideolojinin uzantısı olarak lanse edilmiştir (Vorster, 2002: 297-298).

Üçüncü ve son bir sebep olarak kolektif korku ise, ötekine karşı güçlü bir grup benliğinin oluşturulmasının yanı sıra 'biz'in sahip olduğuna inandığı özçıklarlarının korunması noktasında da önemli bir işlev görmektedir. Bu anlamda korku sadece çoğunlukta biz grubunda değil, azınlıkta kalan öteki grubu açısından da önem arz eder niteliktedir. Öyle ki, göçmenler ve azınlıklar açısından değerlendirdiğimizde, çoğunluğun farklı olmalarından dolayı kendilerine hem ilgiyle hem de bu farklılığın yarattığı bir korku haliyle yaklaşmaları söz konusuysen, azınlık grubu açısından ise sayıca düşük seviyede olmaları çoğunluk karşısında kendilerini dezavantajlı hissetmelerine ve bu eşitsizlikten kaynaklanan bir tedirginlik yaşamalarına sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada korku unsurunun, hem öteki hem de biz grupları açısından bir araya getirici/bütünleştirici bir özelliğe sahip olduğunu da belirtmemiz gerekir. Korku, biz ve öteki açısından grup benliğinin oluşması ve güçlenmesi noktasında teşvik edici bir unsur olup, bu unsurun zamanla grup üzerinde

etkisini arttırmasıyla bir paranoya halini alması, bunun ise şiddeti ortaya çıkarması ihtimal dahilindedir. Nitekim, Güney Afrika'da beyaz azınlığın siyah çoğunluk karşısındaki kolektif korkusu, burada ortaya çıkan Apartheid rejiminin de belirleyicisi olmuştur. Benzer şekilde korku unsurunu günümüz küreselleşme olgusuyla da bağdaştırabiliriz. Küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan yeni ekonomik, toplumsal ve kültürel normlar ve bunların özellikle yerel düzeydeki kimlikler üzerinde bir tehdit olarak görülmesi, zamanla söz konusu tehdidin insanların kendi ulusal, dinsel, dilsel ve kültürel kimliklerine yönelik bir korkuya dönüşmüş, söz konusu korku ise özellikle ülkeler ve bölgeler bazında gözlemlenen aşırılıkçılığın ve etnik milliyetçiliğın artması ve de yaygınlaşmasında etkili olmuştur (Vorster, 2002: 298).

Şiddete varan ırkçı saldırılar noktasında, ötekine yönelik sözel ya da eylemsel ırkçı saldırıların genellikle bir 'haklılık' iddiasına dayandırılmaya çalışıldığı gözlenmekte olup, bunun için özellikle korku ve özçıkık mefhumlarına başvurulmaktadır. Bu aşamada bir ülkede bulunan göçmen ve azınlıklar, bilinmeyenlikleri ve farklılıklarıyla psikolojik ve toplumsal alanda hem şüphe hem de korku kaynağı, ekonomik mecrada ise ucuz emek nitelikleri itibarıyla potansiyel bir alternatif ve rakip olmalarıyla yerli halkın özçıkıklarına yönelik bir tehdit olarak görülebilmektedirler. Napolyon'un kitleleri biraraya getirmek noktasında sadece iki şeye gereksinim duyulduğu ve bunların da korku ve özçıkık olduklarını belirttiği hatırlanırsa, toplumlar düzeyindeki gruplaşmalarda ve bunların birbirleriyle ilişkilerinde gözlemlenen ırkçı ve dışlayıcı yaklaşımların da neden ve nasıl zuhur ettikleri daha iyi anlaşılacaktır (Özbek, 2012: 72).

İdeoloji, hırs ve kolektif korku üçlüsü özelinde açıklamaya çalıştığımız gibi ırkçı tutum ve davranışlar, daha çok aşırıya varan hisler ile önyargıların temellendirdiği bir gerçekliği ifade etmektedir. Aşırı bağlılık, aidiyet, yabancılaşma gibi duyguların etkilediği/tetiklediği önyargılar zamanla insanlar ve gruplar arasında aşılabilir duvarlar oluşmasına sebebiyet vermekte, bu ise düşmanlığa hatta şiddete dönüşebilmektedir. Öyle ki, "eğer beyazsan zengin ve güçlü, siyahsan fakir ve suç meyillisindir; göçmenler bizlerin verdiği vergilerle sağlanan ekonomik yardımlara muhtaç beleşçiler oldukları gibi aynı zamanda geri kalmış kültürleriyle de ortak kimliğimiz ve benliğimize tehdit oluşturuyorlar veya azınlıklar içindeki düşmanlarımızdır, imkanları olsa bizleri kendi öz vatanımızda yaşayamaz duruma getirir, dış düşmanlarla işbirliği yaparlar" gibi gerçekliği çok da ispatlanamamış, bilgi eksikliğinden kaynaklanan klişelere dayanan önyargılar, pek çok toplumun hem kendi içinde hem de diğer toplumlarla ilişkilerinde pek çok ırkçı tutum ve saldırılara da zemin hazırlamıştır.

İrkçiliğin Heterofobiden Farkları

Bu noktada “farklılık korkusu ya da düşmanlığı” olarak tanımlanabilecek ‘heterofobi’ kavramıyla ırkçılık arasındaki ayrışma noktalarını da belirtmemiz gerekmektedir. Başka/farklı olanın saldırgan bir tarzda dışarı atılması/dışarda tutulması şeklinde açıklanabilen heterofobi kavramı; cinsiyet bağlamındaki farklılıklara yönelik bir korkudan kültürel, dinsel, dilsel vb. pek çok özellikler ve nitelikler kapsamındaki korkulara kadar uzanan geniş bir yelpaze çerçevesinde kullanılabilir. Bu açıdan yaklaştığımızda ırkçılık sadece biyolojik nitelikler kapsamında ortaya çıkan farklılığa yönelik dışlamayı ve çoğu zaman da bu farklılığı hedef alan şiddetli nitelendirirken, heterofobi ise biyolojik niteliklerin dışında her türlü farklılıkla temellendirilebilecek korkuyu ve dışlamayı ifade etmektedir (Kallis, 2013: 231; Özbek, 2012: 74-75).

Farklı olana, sadece bu farklılığı yaratan niteliği çerçevesinde korku duyulması, aslında onun söz konusu başkılığına yönelik bilgisizlikle de doğrudan ilintilidir. Hem içeridekine hem de dışarıdakine yönelik cehaletin yaygın olduğu kapalı toplum modellerinde sık rastlanan heterofobi durumu, doğru ve sarıh bilginin yerini tabuların ve klişelerin aldığı, bunların yaygın olarak öteki görüleni tanımlama noktasında referans olarak kullanıldığı kapitalizm öncesi toplumlara özgü niteliklerdir. Bilginin belirli kaynaklar elinde toplandığı ve paylaşım alanının gayet kısıtlı bir nitelik arz ettiği söz konusu toplumlarda, farklılık kaynağı olan öznelere yönelik algılar daha çok önceden kurgulanmış kalıplar etrafında oluşturulmakta bu ise, hem söz konusu başkılığa yönelik yakınlaşma çabalarına ket vurmakta hem de önyargıların ve tabuların kırılmasını engelleyebilmektedir (Bauman, 1997: 93-95).

Kapitalizmin ve buna bağlı olarak küreselleşme olgusunun en büyük etkisi ise bilgi paylaşımını ve etkileşimi arttırması ve böylece tabuların kırılmasını kolaylaştırmasıdır. Ancak bu noktada, günümüzün gelişen iletişim ve basın yayın olanakları çerçevesinde bunun tam tersi sonuçlara ulaşılmasının yani tabuların kırılması bir yana daha da güçlendirilerek katı/kırılmaz bir nitelik kazanmasına sebep olabileceği gerçeğini de göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Öyle ki, uzun vadelere yayılan medya çalışmaları, algı yönetimi girişimleri ve propaganda araçları ile toplumların zihinsel hafızalarında yer etmiş birtakım acıların ve olumsuz olayların hatırlatılması ve vurgulanması, travma etkisi yaratmış durumların güncelliğini korumasına ve bunlardan kaynaklanan korku ve düşmanlık hislerinin sivrilmesine zemin hazırlayabilmektedir (Özbek, 2012: 112-114).

Uluslararası ilişkiler alanında bu durum, özellikle homojen bir nüfus yapısına sahip olduğunu iddia eden devletler tarafından iç ve dış düşman imgeleri yaratılması ve bunların halkların hafızalarında sürekli yer etmesine yönelik gerçekleştirilen girişimler çerçevesinde sıklıkla kullanılabilir. Bunun için tarihsel düşmanlıklara başvurulabilirdiği gibi güncel tehdit algılamalarına bağlı olarak yaratılan düşman imgeleri de kullanılabilir, bu çerçevede toplumların tepkisel anlamda diri tutulmaları ve içeride gözlemlenen farklılıklar kaynaklı huzursuzlukların arka planda tutulması hedeflenmektedir. Bu noktada bazı devletlerin, ülkelerinde yaşayan azınlıkları özellikle içteki düşman imgesinin yaratılması noktasında başvurulan gruplar olarak, yine söz konusu azınlıkların öz benliklerini oluşturan farklılıkları çerçevesinde yakın olarak gördükleri ya da öyle oldukları varsayılan devletleri ve halkları da dış düşman olarak, gerek iç gerekse dış politika alanlarında yaşadıkları sorunları gölgelemek veya ilgiyi başka yönere kaydırmak noktasında birer algı yönetimi aracı olarak kullandıkları, diğer devletler tarafından zaman zaman uluslararası toplumun gündemine getirilen önemli iddialardır (Rydgren, 2003: 48; Özbek, 2012: 126-127).

İrkçılık ve Etnosentrizmin Avrupa'daki İzdüşümü: Eurosentrizm

İrkçılıkla ilintili kavramlardan bir diğeri olan 'etnosentrizm' ya da "etnik merkezilik" bir toplumun kendi değer ve yargılarını merkeze koyarak, dışarıdaki dünyayı bu değer ve normlar çerçevesinde değerlendirmesi, böyle bir bakış açısını her durumda kendisine kılavuz edinmesidir. Etnik merkezci yaklaşımda, sahip olunan kültürün, kimliğin ya da değer ve yargıların diğerlerinden üstün olduğuna dair sarsılmaz bir inanış ve bu inanışın temellendiği eylem kalıpları önemli rol oynamaktadır. (Hammond ve Axelrod, 2006: 926-927) İrkçılık gibi, kendi içerisinde hiyerarşik bir anlayışın hakim olduğu etnik merkezilikte, ötekine ait olan örfler, adetler, gelenekler ve yaşam şekilleri gibi, onu tanımlayan ve meydana getiren kültürel, sosyal ve kimliksel tüm öğeler aşağı ve değersiz görülerek yadsınmakta, biz ve öteki arasındaki potansiyel bir ilişki ve yaklaşmanın özellikle biz olarak tanımlanan grup için gereksiz olduğu düşünülmektedir. Ötekiyle ilişkinin mecburi bir hal aldığı durumlarda ise, etnik merkezci yaklaşıma sahip olan grubun, diğeri karşısında bir nevi 'eğitici/öğretici' durumda olduğu, bunun ise bir ast üst ilişkisini yarattığı gözlemlenebilmektedir (Canatan, 1990: 96-106).

Bu noktada pek çok Avrupalı devlet tarafından özellikle Kıta dışındaki ülkelerle ilişkilerde sıklıkla gündeme ge(tiri)len "Avrupa Kimliği/Kültürü" ve bu kimliğin üstünlüğü iddiası iyi bir örnek olabilecektir. Hristiyanlık ve antik

Yunan'ı Avrupa Kimliği/Kültürü'nün merkezine yerleştiren pek çok Kıta Devleti, eski Yunan uygarlığının kendi dışındakileri barbar olarak nitelenmesi gibi, kendileri dışındaki halkları ve kültürleri medenileşme seviyesinin gerisinde olarak kabul etmekte ve bu açıdan onları bilimsel açıdan geri, teknolojik açıdan ise yetersiz olarak nitelendirebilmektedir. Özellikle tarihte sömürcülere sahip olmuş Avrupalı Devletler özelinde çok daha net gözlemlenebilen bu üstünlük iddiası, bağımsızlığını kazanmış eski sömürgelerinden ülkelerine göç eden göçmenlere yönelik ev sahibi toplum tarafından gösterilen ayrımcı, dışlayıcı ve aşağılayıcı tutum ve yaklaşımlar çerçevesinde gündeme gelebilmektedir. Bakıldığında bu durum, geri kalmış toplumları kalkındırmak ve onları medenileştirmek gibi sözde amaçlar çerçevesinde sömürgecilğe başvurmuş devletlerin hem gerçek amaçlarını ve niyetlerini gözler önüne sererken hem de ortak kültürel ve tarihsel değerler çerçevesinde oluştuğu varsayılan Avrupa Kimliği/Kültürü adına, Avrupalı sayılmayanları dışlayan ve ötekileştiren bir "Avrupa Şovenizmi"ni de doğurmuştur (Yakushko, 2009: 43-45; Canatan, 1990: 96-106).

Günümüzde etnik merkezci düşüncenin Avrupa için kullanılan tanımlaması niteliğindeki 'Eurosentriзм' ya da "Avrupa merkezcilik" kavramı da aslında, Avrupalı olmayan/olmadığı varsayılan toplumları, kültürleri ve kimlikleri ortak, homojen ve üstün olduğu varsayılan "Avrupa Kimliği/Kültürü" açısından değerlendirmek ve yorumlamaktır. (Dirlik, 1999: 8-12) Merkezine kendi değer ve yargı kalıplarını koyarak karşınızdakinin farklı yönlerini değerlendirdiğinizde, eğer tarihsel açıdan da bazı önyargılarınız ya da basmakalıp düşünceleriniz varsa, ister istemez varacağınız sonuç ya da ulaşacağınız nokta yine 'kendiniz' olacaktır. Oysaki tarihsel süreçte nasıl ki her birey kendi yaşanmışlığı çerçevesinde öznel bir yaşam tarzı geliştiriyor ve bu yaşam tarzları çerçevesinde dünyayı okuyorsa, toplumlar da kendilerini meydana getiren bireylerin söz konusu yaşanmışlıklarından, değer ve normlarından etkilenmekte ve bir yerde toplum dediğiniz varlık bireysel tecrübelerin toplamı veya sentezi konumuna gelmektedir. Bu açılardan olaya yaklaştığımızda, ortak bir "Avrupa Kültürü/Kimliği" iddiasından yola çıkarak, tarihsel süreçte gerek bireysel gerekse toplumsal düzeylerdeki karşılıklı etkileşimlerin neticesi olarak beliren belirli birtakım algı ve davranış kalıplarını sadece Avrupa Kıtası'na ve de halklarına zimmetleyerek, Kıta dışı halkları, kültürleri ve kimlikleri değerlendirmek ve yargılamak, kelimenin en basit anlamıyla haksızlık ve ayrımcılık olarak nitelendirilebilecektir (Shore, 1996/97: 247-253; Özer, 2007: 73-80).

Avrupa kültürünün üstünlüğü ya da Avrupa ekonomik veya siyasi egemenlik modelinin dünyanın geri kalan toplumlarının aynı nitelikleri karşısındaki gelişmişliği/ilericiliği varsayımının bir nevi ideoloji şeklini alması olarak da

nitelenebilecek olan Avrupa merkezilik, temelinde dünyaya hakim tek bir uygarlığın yani Avrupa uygarlığının bulunduğunu ve bunun da basamaklı bir piramit gibi yapılandığını iddia etmektedir. Dünyanın tüm toplumlarının söz konusu piramidin basamaklarında aşağıdan yukarıya doğru sıralandığını öngören Eurosentriзм, zirveye kendisini yani Avrupa halklarını koymakta, kendi medeniyet tasavvurunu dünyanın geri kalan milletleri için takip edilmesi ve uyulması gerekli bir model olarak sunmaktadır. Genetik ve/veya kültürel mirasları nedeniyle Avrupa halkları dışındakilerin hiçbir zaman hiyerarşik üstünlüğe erişemeyeceğinin öngörüldüğü bu piramitçi model, hem ırkçı yönleri ağır basması hem de tüm insanlığın tek bir uygarlığa yönelmesinin gerekli ve anlamlı olup olamayacağı gibi temel bir sorunsala makul cevaplar üretmemesi temelinde haklı olarak eleştirilmektedir. Küreselleşme ekseninde günümüzde dünyanın giderek daha fazla geliştiği/ilerlediğine yönelik söylemler de aslında Avrupa merkezci yaklaşımın iz düşümleri şeklinde zuhur etmektedir. Dünyanın giderek Batılı değer ve normlar etrafında küresel bir köy haline geleceğinin beklenmesi/umut edilmesi bile aslında tek başına yeknesak ve tekdüze bir yaklaşımı ortaya koymasının yanında diğer kültürlere ve kimliklere yönelik bilgisizliğin ve umursamazlığın da açık göstergesi niteliğindedir. Kendi Kıtası içerisinde farklılıkların önemini ve birlikteliğini vurgulayan Avrupa'nın, bunu kendi dışındaki başka kültürleri ve kimlikleri görmezden gelerek gerçekleştirmeye çalışmasının tutarlı bir yanının olduğunu söyleyebilmek güçtür (Alver, 2003: 130-131).

Avrupa İrkçılığının Uluslararası Hukuk Çalışmalarına Etkisi: James Lorimer (1818-1890) Örneği

İrkçi temelli Avrupa merkezci düşünceyi sadece yakın zamanlardaki ortak ve homojen "Avrupa Kimliği/Kültürü" iddiaları çerçevesinde değil aynı zamanda Kıta'da sosyal bilimler alanında ortaya konulan geçmiş tarihli eski çalışmalarda ve bunları gerçekleştiren bilim insanlarının düşünce yapıları özelinde de gözlemleyebilmekteyiz. Konumuz açısından dikkat çeken örneklerden biri, özellikle uluslararası hukuk alanında yaptığı çalışmalarla Avrupa Kıtası'nda ve genel olarak Batı dünyasında adını duyurmuş olan James Lorimer'dir (1818-1890). Son yıllarda Avrupa entelektüel çevresinde ismi ve çalışmaları yeniden gündeme gelmeye başlayan 19. yüzyılın bu İskoçyalı uluslararası hukukçusu, özellikle "The Institutes of the Law of Nations" (1883-4) isimli iki ciltlik eserinde gerek insanlar arası gerekse uluslararası ilişkiler çerçevesinde ortaya koyduğu görüşler nedeniyle sıklıkla ırkçı, cinsiyetçi ve Avrupa merkezci olarak itham edilmektedir. Genel olarak yaşadığı dönemde belirli Avrupalı devletlerinin uluslararası alandaki etkin ve güçlü durumlarını çalışmasında

kendine referans almış olan Lorimer bu durumu, Avrupa medeniyetinin diğerlerinden üstün olduğu yönündeki temel savı üzerine oturtmaya ve bunu da iki varsayımı üzerinden gerçeklemeye çalışmıştır. Söz konusu varsayımlarından ilki, Arı ırkların üstünlüğü iken diğeri ise Avrupa'daki devlet yapılarının gelişmişliğidir (Higgins, 1933: 240-244; Koskenniemi, 2016: 419-420).

İlk varsayımı çerçevesinde Lorimer, tarihsel gelişmişlik düzeyleri çerçevesinde insan topluluklarını üçe ayırmış ve bu çerçevede medeni, barbar ve yabani/vahşi toplumlar şeklinde bir sınıflandırmaya gitmiştir (Neff, 2016: 479-480). Buna göre medeni toplumlar sınıfına Avrupalılar, vahşi toplumlar sınıfına ise Avrupalıların Afrika'daki sömürgelerinde yaşayan halklar girmektedir. Barbar toplumları, daha çok medeni ile vahşi toplumlar arasındaki bir yere oturtmuş olan Lorimer, bu kapsamda Çin, Japonya, Mısır ve Türkiye'yi örnek olarak sunmuştur. Buna göre, barbar toplumların oluşturdukları siyasi yapılar birer devlet olarak kabul edilmeli fakat medeni Avrupa uluslar ailesinin tam bir üyesi olarak nitelendirilmemelidirler (Lorimer, 1883: 101-103). Dünyanın uluslardan daha çok ırklar arasında bölündüğünü savunan Lorimer, bu çerçevede ulusların hukuku olarak adlandırdığı günümüz uluslararası hukukunun da aslında belirli ırklar şeklinde sınıflanmış toplumların ve bu toplumları temsil yeteneğine sahip devletlerin hukuku olduğunu vurgulamaktadır. Hristiyanlık dışı inanışların, dünyevi ile uhrevi ayırımına yer vermediklerini, bunun ise doğal hukuk teorisini geliştirmeyi ve bu kapsamda hukukun vahiyden ayrı bir tanımlamasını yapabilmeyi imkansızlaştırdığını savunan Lorimer, sadece Hristiyan inancını kabul etmiş olan ulusların uluslararası toplumun üyesi olabileceklerini varsaymıştır. Irkı, insan gruplarının davranışlarının genelleştirilmesi için bir temel ve bu kapsamda ulusların hukukunun bir veçhesi olduğunu iddia eden söz konusu İskoç hukukçuya göre, aşağı ırkların üstün ırklar karşısındaki konumu, sadece onları korumaktan ve kollamaktan ibaret olacaktır (Simpson, 2016: 433-435; Knop, 2016: 448-450).

İkinci varsayımı çerçevesinde Lorimer, devletlerin kendi içlerinde siyasi ve toplumsal açılardan değerlendirilmesinde beş kriterin etkili olabileceğini savunmuştur ki bunlar; endüstrileşme, tutumluluk, enerji, yaratıcılık ve askeri üstünlüktür. Toplumunun ahlaki ve entelektüel niteliklerinin bir toplamı olarak refah düzeyinin bir devletin değerinin ölçülmesinde en etkili faktör olduğunu savunan Lorimer, bu çerçevede maddi anlamdaki zenginliğe çok fazla değer atfetmemiştir. O'na göre, diğer devletlere nazaran daha zengin ve müreffeh addedilen devletler, toplumsal anlamda daha bilgili ve ahlaklı olanlarıdır. Irklar arası hiyerarşiye büyük değer atfeden ve bu çerçevede sadece ulusların değil devletlerin de değerini ortaya koyan en önemli unsur olarak ırkı gören Lorimer, ekonomik anlamda güçlü ülkelerin aynı zamanda

ahlaki ve entelektüel açıdan da güçlü olduklarını bunun ise son tahlilde devleti oluşturan halkın üyesi oldukları ırk kategorisiyle ilintili olduğunu savunmaktadır. Yaşadığı dönemde, yetiştirdiği önemli hukukçularla öne çıkmış Belçika ve Hollanda'yı ahlaki ve entelektüel açıdan güçlü devletlere örnek olarak gösteren Lorimer, ayrıca söz konusu devletleri yenilikçi/ilerleyici ve hedefleri konusunda kararlı ülkeler olarak da nitelendirmiştir. Bir ülkenin ahlaki üstünlüğünün ekonomik refahından anlaşılabilceğini savunan İskoçyalı hukukçuya göre aynı şekilde ekonomik darboğaz içerisinde olan bir devletin bu durumunun da ahlaki çöküntüsüne işaret ettiğini belirtmektedir. Son tahlilde Lorimer'e göre, bütün ilerleyici/yenilikçi devletler önce ahlaki sonra bilgisel en son aşamada da ekonomik anlamda güçlü ülkeler konumuna gelmişlerdir ki bunda özellikle toplumları ortaya çıkan ırksal özelliklerin önemi son derece büyüktür. Devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde göz önüne alınmasını gereken ölçütleri de ortaya koymuş olan Lorimer bu çerçevede; devletin büyüklüğü, devletin niteliği, devlet şekli ve hükümetinin yapısı kriterlerine başvurmuş ve bunlara devletlerarasındaki hiyerarşinin belirlenmesi noktasında büyük önem atfetmiştir (Koskenniemi, 2016: 422-423).

Gerek insanlar arasındaki gerekse devletler arasındaki ilişkilerde mutlak bir eşitliğin söz konusu olamayacağını savunan Lorimer, bunun temel çıkış noktasını da yine ırk unsuru etrafında şekillendirmektedir. İnsanların ırksal bir hiyerarşi içerisinde bulduklarını, gelişmeci/ilerici ırklar ile gelişmeye ve ilerlemeye açık olmayan ırklar arasında bir ayırım yapılması gerektiğini savunan Lorimer'e göre, Aryan ırklar birinci kategoriye Samî ırklar ise ikinci kategoriye dahildirler. Avrupalı ulusları Aryan olarak nitelendiren, Arapları ve Musevileri ise Samî ırklara mensup kabul eden Lorimer ikinci gruba mensup bireylere yönelik büyük bir öfke beslemekte ve bunların hiçbir koşulda gelişmeci ırklar seviyesine erişemeyeceklerini savunmaktadır. İskoç hukukçuya göre, içinde bulunduğu dönemde Avrupa'nın dünya üzerindeki hakimiyetinin temel nedeni Avrupalı ulusların Aryan ırka mensup olmaları ve söz konusu ırk etrafında ortaya çıkan ulusların meydana getirdikleri devletlerin de güçlü ahlaki ve bilgisel birikime sahip olmalarıdır. İnsan doğasının değişmez gerçekliği olarak eşitsizliği vurgulayan Lorimer, bu eşitsizliğin devleti meydana getiren ulusların içinde başta cinsiyet yönünden var olduğunu, erkekler ile kadınların devletin oluşum sürecinde eşit rol almadıklarını, erkeklerin doğal nitelikleri gereği daha ön planda olduklarını vurgulamaktadır. Kimi çevrelerce cinsiyetçi kimileri tarafından ise kadın düşmanı olarak görülen Lorimer, benzer eşitsizlikçi yaklaşımı devletlerarası ilişkilere de yansıtarak devletleri eril birimler olarak nitelendirmektedir. Bu düşüncesini Avrupa'ya da uyarlamış olan Lorimer, Batı medeniyetinin bel kemiğini oluşturduğuna inandığı devletlerin

eril/erkeksi ülkeler olduklarını çünkü dişil devletlerin rasyonel olmadıklarını, kolay nüfuz edilebilir nitelikte olduklarını ve gerçek anlamda bir devlet olabilmek için gerekli rasyonellikten uzak olduklarını savunmaktadır. İçinde yaşadığı 19. Yüzyıl'ın milliyetçilik anlayışının genel yapısından etkilenen ve bu çerçevede erkeğin egemen olduğu aile yapısı ile devlet arasında ilinti kuran Lorimer, erkeklerin önce ailelerde sonra klanlarda, kabilelerde en sonunda ise toplumlarda egemen olduğunu hatırlatarak devletin de erkek yapımı bir aygıt olduğu varsayımına ulaşmaktadır. Bu varsayımının devamında nasıl ki bireyler, devletlere katkıları bakımından cinsiyetleri bağlamında eşit değillerse aynı şekilde devletlerin de eşit olamayacağı sonucuna varan Lorimer, tıpkı ırk konusunda olduğu gibi cinsiyet noktasında da eşitsiz bir dünya fikrine ulaşmaktadır. Öyle ki, O'na göre dünyadaki devletler arasındaki ayırımın bir yönünü de 'medenileşme' seviyeleri belirlemektedir ki bu ayırım çerçevesinde medeni olan devletler eril niteliklere sahipken medeni olmayan devletler ise daha çok dişil nitelikler göstermektedirler (O'Donoghue, 2018: 10-18; Koskenniemi, 2016: 420-423).

Bu düşüncelerinin yanında Lorimer, uluslararası hukukun temeline 'recognition' (tanıma/onaylama) kavramını yerleştirmiş olup bu çerçevede onu, insan şuurundaki etik gerçekliklere aracılık eden bir araç olarak nitelemiştir. Dünyadaki hukuki ilişkiler kapsamında uluslararası ve ırklar arası iki tür tanıma olabileceğini varsayan İskoç hukukçu, hukuk denilen şeyin çoğunlukla devlet yapısı bir nitelik arz ettiğini ve bu yönüyle onların bağımsızlıklarını ortaya koyan öznel bir ilke olduğunu savunmuştur. Bir devletin ancak belirli bir ırksal grup içerisinde tanındığında diğer devletler açısından rasyonel geleceğine ilişkin anlamlandırılabilir bir konuma geleceğini ve uluslararası sistem düzeyindeki eylemlerinin daha öngörülebilir olabileceğini iddia eden Lorimer, bu çerçevede yeniden dünyanın uluslardan ziyade ırklar arasında bölündüğü düşüncesine ulaşmaktadır (Koskenniemi, 2016: 427-428; Knop, 2016: 457-459).

İrkin özelliklerinden veya ırkın çeşitli gelişim aşamalarından kaynaklanan üç tür tanımanın mümkün olduğunu vurgulayan Lorimer bunları, genel siyasi tanıma, kısmi siyasi tanıma ve doğal/insani tanıma olarak belirtmiştir. Genel siyasi tanımadan mevcut tüm Avrupa devletlerinin ve Avrupalılar tarafından yönetilen sömürge kurumlarının yararlanabileceğini belirten Lorimer, kısmi siyasi tanımadan ise hem Avrupa'da hem de Asya'da toprağı bulunan Türkiye ile Avrupa'ya bağımlılıkları bulunmayan İran, Çin, Siam (Tayland) ve Japonya gibi Asyalı devletlerin faydalanabileceğini savunmaktadır. Doğal/İnsani tanımada gelişmeci/ilerici devletlerle böyle olmayanlar arasında bir ayırım yapılması gerektiğini savunan İskoç hukukçu, ikinci kategoride olanların ancak belirli bir medenileşme seviyesine gelmesi koşuluyla

tanımadan faydalanabileceklerini belirtmektedir (Lorimer, 1883: 101-103; Higgins, 1933: 245-246).

Uluslararası hukuku farklılaşma ve bütünleşmeden müteşekkil iki yönelimli bir olgu olarak yorumlayan Lorimer, bu noktada 19. Yüzyıl'ın ortalarında gerçekleşen üç farklı olaydan etkilenmiştir. Bu olaylar; Afrika kıtasının Avrupalı devletler tarafından sömürgeleştirilmesi ve paylaşılması, Fransa-Prusya Savaşı (1870-1871) ve Amerikan İç Savaşı'dır (1861-1865). Afrika kıtasının Avrupalılar tarafından sömürgeleştirilmesini uluslararası hukukun farklılaşma boyutu çerçevesinde değerlendiren Lorimer, devletleri temelde medeni olan ve olmayanlar olarak ikiye ayırmakta, ayrıca insanlığı oluşturan ulusları da medeni, barbar ve yabani/vahşi olarak üçlü bir ayrıma tabi tutmaktadır. Sömürgeciliğin özünde ırkçı anlayışın bulunduğunu hatırladığımızda Lorimer'in gerek devletleri gerekse ulusları ırk temelinde farklılaştırmasının da bir yerde yaşadığı dönemde Afrika kıtasına yönelik Avrupalıların sömürgeleştirme faaliyetlerini meşrulaştırma amacı taşıdığını söyleyebiliriz. Lorimer'in uluslararası hukuk anlayışındaki bütünleşme boyutunu ise genel olarak uluslararası örgütlere özelde ise hakemlik (arbitration) kurumuna yönelik düşünceleri oluşturmaktadır. Bu noktada uluslararası örgütleri devletleri birbirlerine yaklaştıracak ve egemenliklerini belirli oranda sınırlandıracak bir unsur olarak kabul eden Lorimer, Avrupa devletleri için federal bir yapılanmayı öngörmüş ve bunun Avrupa kıtası için iyi bir işbirliği modeli oluşturabileceğini belirtmiştir. Hakemlik konusuyla da yakından ilgilenmiş olan Lorimer, devletleri bir araya gelmeye itecek böyle bir mekanizmanın iki durumda işlevsel olamayacağını belirtmiştir. Bunlar, büyük güçler arasında yaşanan savaş durumu ile medeni ve medeni olmayan devletler arasındaki ilişkilerdir. Birinci durumuna örnek olarak Fransa-Prusya Savaşı'nı gösteren Lorimer, ikinci durumun gerekçesi olarak ise medeni olmayan devletlerin rasyonel iradeden yoksun olmalarını ve hiçbir koşulda hakemlik kararlarına uymak istemeyeceklerini belirtmektedir (Simpson, 2016: 436-439).

James Lorimer'den Günümüze Avrupa'da İrkçılığın Geçirdiği Evrim Üzerine Bir Değerlendirme

Lorimer tarafından genel olarak hukuk özel olarak ise uluslararası hukuk alanında savunulan ırkçı ve etnik merkezci görüşler aslında 18. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren başta Almanya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesindeki düşünürler ve kültürlü insanlar tarafından savunulmaya başlanan Avrupa nüfusunun Arîler ve Samîler olarak bölünmüş olduğu iddialarına dayanmaktadır. Kıta'da ilk olarak antropolog ve etimologlar tarafından 18. Yüzyıl'ın

ortalarında başlatılan ve nereden geliyorum, ben kimim gibi soruları kendilerine referans alan çalışmalar ve bu kapsamda geliştirilen soya ilişkin çıkarımlar ile iddialar zamanla diğer bilim dallarındaki çalışanları ve çalışmalarını da etkilemeye başlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde giderek yayılan ve Avrupa halkları arasında kendine taraftar bulan Arîlerin üstün uygarlığı düşüncesi, bilindiği gibi Hitler Almanyası'nda alenen desteklenmiş ve tarihin en büyük insanlık dramlarından biri olan Yahudi Soykırımı'nın (Holokost) yaşanmasıyla neticelenmiştir (Poliakov, 2011: 12-18).

İrkçi düşüncelerin neticelerinin nerelere kadar varabileceğini ve nasıl bir akıl tutulmasına sebep olabileceğini soykırım gerçeği ile daha sarıh bir şekilde idrak eden Avrupa devletleri ve ulusları, sonraki yıllarda ırkçılık karşıtı tutum ve eylemlere destek olmuşlar ve bu yönde siyasalar geliştirmeye yönelmişlerdir. Sadece siyasi alanda değil bilimsel alanda da dışlanan ve mağlup edilmeye çalışılan ırkçı anlayış ve yaklaşımlar, Avrupa'da daha çok küçük marjinal gruplar düzeyine indirgenmişse de etkililiği günümüzde de devam etmektedir. Kıta'da genellikle Almanya ve Yahudi Soykırımı ile ilişkilendirilmeye çalışılan ve bu kapsamda istisnai bir olay ve davranış şekli olarak lanse edilmeye çalışılan ırkçılık, günümüzde bu tarz bir düşünce yapısını benimseyen kişiler açısından hem ahlaki hem de insani düzeylerde bir utanç sebebi olarak kabul görmesi sebebiyle, ismi dahi dile getirilirken en azından bir korkuya ve tedirginliğe neden olmaktadır. Biyolojik açıdan ırkçılığın soykırım gerçeği ile birlikte gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde mahkum edilmiş olması, bu tarz düşüncelerin daha gizli tutulmasına sebebiyet verirken aynı zamanda farklı özelliklere referans yapan yeni ırkçılık türlerinin ortaya çıkmasına da neden olmuştur (Van der Valk, 2003: 49-50; Poliakov, 2011: 12-18).

"Yeni İrkçılık", "Kültür İrkçılığı" veya "Farkçı İrkçılık" gibi isimlerle anılan bu ırkçılık türünde artık sadece biyolojiye ve hiyerarşiye yer verilmemekte, aynı zamanda kültür ve fark/ayırım kıstaslarına da referans yapılmaktadır. Bir başka deyişle bu yeni ırkçılık yaklaşımda bazı ırkların üstün ya da aşağı oldukları değil, kültürleri yaratan fark unsurlarının birbirleriyle bağdaşmazlığı/uyumsuzluğu savunulmaktadır. Bireylerin doğuştan gelen bir hissiyat çerçevesinde kendileri gibi olanlarla birlikte yaşamaya, farklı olanlara ise düşmanlık besleyip, onlardan uzaklaşmaya meyilli oldukları varsayımına oturtulan bu kültürel ırkçılık yaklaşımında, insanlar genetik olarak belirlenmiş özelliklerden çok algıladıkları kültürel farklılıklara yönelik bir düşmanlık ve/veya nefret duygusu geliştirmektedirler. Avrupa'da ilk örneklerine İngiltere ve Fransa'da rastlanan bu yeni ırkçılık, sömürgeciliğin sona ermesini takip eden dönemde, eski sömürgeler ile anavatanlar arasındaki nüfus hareketlerinin tersine dönmesiyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. (Chukwuokolo,

2010: 28-31) Genellikle göç olgusunun girift yapısından kaynaklı sorunlar çerçevesinde gelişimini sağlayan bu yeni ırkçılık, kültürel farklılıkların aşılamayacağı inancını kendine referans almakta ve bir nevi “ırksız bir ırkçılık” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ülkedeki yabancıların kültürel özelliklerini dışlayan ve ulusal kültürle bağdaşmazlığını savunan bu yaklaşım, her ne pahasına olursa olsun ötekiyle iletişim kurmayı reddetmekte ve aradaki mesafenin korunması için ülke içinde ayrımcı yaklaşımları teşvik ederken, bazı durumlarda ise söz konusu farklılıkların ülke dışına sürülmesine ya da imhasına kadar varan düşüncelere meyil edebilmektedir (Stolcke, 1999: 26-27; Taş, 1999: 52-53; Özbek, 2012: 121-127; Alver, 2003: 108-110).

Göçmenlerin kültür ve değerler açısından vardıkları ülkenin ulusal kültürüne değil, geldikleri ülkelerin ya da anavatan olarak gördükleri ülkelerin kültürlerine ait olduklarının varsayıldığı yeni ırkçılık yaklaşımı, bu yönüyle kültürel kimlikleri ev sahibi toplumlarınkinden farklı olanları sadece bu farklılıkları dolayısıyla bile dışlayabilmek ve/veya aşağılayabilmek gibi gayri ahlaki ve hukuki yaklaşım tarzlarını da içerisinde barındırabilmektedir. (Maeso ve Araújo, 2017: 32-35) Sosyal, toplumsal ve kültürel çeşitlilikler içinde bir arada yaşayabilme anlayışıyla bağdaşmaz bir nitelik arz eden yeni ırkçılık, bu yönüyle aslında bir yerde çoğulcu demokrasiyi ve temel insan haklarını hedef tahtasına koymakta ve insanlığın tarihsel süreç içerisinde kat ettiği birlikte yaşama tecrübesini görmezlikten gelmektedir. Belki de bu yüzden yeni ırkçılık anlayışının, “farklılıklar içerisinde birlik” şeklinde bir mottoyu kendisine referans almış Avrupa Birliği'nin üye ülkeleri sınırları içerisinde ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşması çok şaşırtıcı gelmemektedir (Kohut ve Wike, 2008: 47-48).

19. Yüzyıl'da James Lorimer tarafından ortaya konan ırkçı ve Avrupa merkezci uluslararası hukuk açıklamalarının göç olgusu çerçevesinde günümüze uyarlanmış bir şekli olarak görebileceğimiz bu yeni ırkçılık anlayışı ile mücadele noktasında öncelikli olarak yapılması gereken ise, Avrupa toplumlarına hakim olan ve Eurosentrik düşünceye de yol açan algı kalıplarını ve önyargıları ortadan kaldırmaya çalışmak olmalıdır. Bunun için, Kıta düzeyinde iflah olmaz bir kibre neden olan kara cehaletle mücadele edilmesinin yanı sıra demokrasi, laiklik ve insan hakları gibi Avrupa kaynaklı değerlere yeniden dönüşün sağlanması gerekmektedir. Bunların dışında, 16. ve 17. Yüzyıllarda olduğu gibi, Doğu toplumlarına ve medeniyetlerine olan ilginin Avrupa genelinde arttırılmasına yönelik çalışmalara destek olunması ve bir yerde hayata 'biz' merkezli bakan Avrupa halklarının ilgi ve algı düzeylerinin olumlu manada 'ötekiler' üzerine odaklanması sağlanmalıdır (De Master ve Le Roy, 2000: 420-421).

Sonuç

Avrupa'nın önemli toplumsal sorunlarından biri olan ırkçılık, sömürgecilik zihniyeti ve emperyalizm düşüncesi ile yakından bağlantılıdır. Avrupalı devletlerin 15. Yüzyıl'daki coğrafi keşiflerle birlikte başladıkları sömürgecilik faaliyetlerini kendileri açısından meşrulaştırma gayretleri, çeşitli ırkların biyolojik olarak farklılıklarına atıf yapan ırkçılık düşüncesi ile at başı bir gelişim göstermiştir. Kendilerini medeniyet basamaklarının en üstüne koyan Avrupa halkları, sömürdükleri milletleri ise en aşağıda kabul etmiş ve onları 'medenileştirmeyi' en önemli misyonları atfetmişlerdir. Medenileştirmenin en önemli veçhelerinden biri olarak Hristiyanlığı sömürgelere yayma amacını güden Avrupalılar, misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde dinsel ve kültürel olarak bu halkları etkilerlerken aynı zamanda onların insani ve doğal kaynaklarını da sömürmekten geri kalmamışlardır.

Sömürgecilik faaliyetleri çerçevesinde sürdürülen medenileştirme misyonunda önemli bir yeri olan ırkçı düşüncenin hedef kitlesi zamanla sömürge-lerden Avrupa Kıtası'nın kendisine yönelmeye başlamış ve bu çerçevede 18. Yüzyıl'da Avrupa nüfusunun Arî ve Samî ırklardan oluştuğu yönündeki ırkçı anlayış gerek geniş halk kitlelerinde gerekse yaygın entelektüel çevrelerde önemli bir destek bulmaya başlamıştır. Sömürge halklarının aşağı görülmesi yaklaşımını Samî ırklar konusunda da sürdüren bu ırkçı anlayış, kendileri gibi olmadıklarını düşündükleri ırklara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı bir tutum geliştirmiş ve bu çerçevede ırk hiyerarşisini toplumsal ve siyasal ilişkilerin ana belirleyicisi olarak lanse etmiştir. Antik Yunan medeniyeti ve Hristiyanlık inancı çerçevesinde üstün bir Avrupa kültürü/kimliği tasavvuruna da dayanan bu ırkçı yaklaşım, söz konusu dönemde özellikle bilimsel çalışmaların temel çıkış noktasını teşkil ederek pek çok araştırmaya konu olmuştur.

Söz konusu araştırmalara uluslararası hukuk alanında yaptığı çalışmalarla katkıda bulunmuş İskoçyalı bir hukukçu olan James Lorimer, içinde yaşadığı 19. Yüzyıl'ın sömürgecilik ve savaşlar gibi önemli gelişmeleriyle de bağlantılı pek çok ırkçı, Avrupa merkezci ve cinsiyetçi fikirleri ortaya koymaktan çekinmemiştir. Başta kadın erkek eşitliği olmak üzere insanların eşitliği fikrine tamamen karşı olan Lorimer, söz konusu eşitsizliğin ırklar açısından da mevcut olduğunu savunmuş ve bu çerçevede gelişmeci/ilerici ırklar ile olmayanlar arasında bir ayrım yapılmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. İçinde bulunduğu dönemde Avrupa'nın dünya üzerindeki hakimiyetinin temel nedenini Avrupalı ulusların gelişmeci/ilerici ırklar kategorisinde gördüğü Aryan ırka mensup olmalarında ve söz konusu ırk etrafında ortaya çıkan ulusların meydana getirdikleri devletlerin de güçlü ahlaki ve bilgisel birikime sahip

olmalarında arayan Lorimer, insanlığın da tarihsel gelişmişlik düzeyleri çerçevesinde medeni, barbar ve yabani/vahşi olarak üçlü bir ayrıma tabi tutulabileceğini belirtmiştir. Bu ayrımı çerçevesinde de yine Avrupa halklarının üstünlüğü sonucuna ulaşan İskoç hukukçu, insanlığın eril bir gelişim gösterdiğini, bu çerçevede insanlar tarafından meydana getirilen devlet aygıtlarının da genel olarak eril karaktere sahip olduklarını savunmuştur.

Kendinden sonra gelen pek çok uluslararası hukukçuyu düşünceleriyle etkilemiş olan Lorimer, özellikle Avrupa merkezci ırkçı fikriyatı çerçevesinde günümüzde hala bilim çevrelerinde adından söz ettirmektedir. Özellikle Kıta'da son dönemde göçmenler ve azınlıklar özelinde gözlemlenen yeni/kültürel ırkçı yaklaşımlar, tarihte başta sömürge halkları olmak üzere öteki olarak algılanan ırklara yönelik sergilenen biyolojik temelli farklılaştırma ve ayrıştırmanın bu kez kültürel özellikler bakımından devam ettirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu durum, aslında Lorimer'in ırk temelli açıklamalarının farklı açılardan yeniden hayat bulmasına da zemin hazırlamıştır. İskoç hukukçunun Avrupa kültürünün ve halklarının üstünlüğü ve ırk hiyerarşisinin önemi konusundaki fikirleri, kendileri gibi görmedikleri ve hissetmedikleri azınlıklara ve göçmenlere yönelik zaman zaman şiddete varan tutum ve eylemleriyle gündeme gelen Avrupa halklarının sahip oldukları zihin dünyalarının da neredeyse bir izahatı merhalesindedir.

Kaynakça

- Alver, F. (2003). *Basında yabancı tasarımı ve yabancı düşmanlığı*. İstanbul: Der Yayınları.
- Bauman, Z. (1997). *Modernite ve Holocaust*. (çev. Süha Sertaboğlu). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bernasconi, R. (2014). Where is xenophobia in the fight against racism?. *Critical Philosophy of Race*, 2 (1), 5-19.
- Canatan, K. (1990). *Göçmenlerin kimlik arayışı: konuk işçilikten yerleşik göçmenliğe*. İstanbul: Endülüs Yayınları.
- Chukwuokolo, J. (2010). Afrocentrism or Eurocentrism: The dilemma of African development. *OGIRISI: A New Journal of African Studies*, 6, 24-39.
- De Master, S. ve Le Roy, M. K. (2000). Xenophobia and the European Union. *Comparative Politics*, 32 (4), 419-436.
- Dirlik, A. (1999). Is there history after Eurocentrism? globalism, postcolonialism, and the disavowal of history. *Cultural Critique*, (42), 1-34.
- Hammond, R. A. ve Axelrod, R. (2006). The evolution of Ethnocentrism. *The Journal of Conflict Resolution*, 50 (6), 926-936.
- Higgins, A. P. (1993). James Lorimer (1818-1890). *Juridical Review*, 45 (3), 239-256.
- Kallis, A. (2013). Far-Right "Contagion" or a failing "mainstream"? how dangerous ideas cross borders and blur boundaries. *Democracy and Security*, 9 (3), 221-246.

- Knop, K. (2016). Lorimer's private citizens of the world. *The European Journal of International Law*, 27 (2), 447-475.
- Kohut, A. ve Wike, R. (2008). Xenophobia on the continent. *The National Interest*, (98), 46-52.
- Koskenniemi, M. (2016). Race, hierarchy and international law: Lorimer's legal science. *The European Journal of International Law*, 27 (2), 415-429.
- Lorimer, J. (1883). *The institutes of the law of nations: a treatise of the jural relations of separate political communities-vol. I*. Edinburgh ve Londra: William Blackwood and Sons.
- Maeso, S. R. ve Araújo, M. (2017). The (im)plausibility of racism in Europe: policy frameworks on discrimination and intergration. *Patterns of Prejudice*, 51 (1), 26-50.
- Neff, S. C. (2016). Heresy in action: James Lorimer's dissident views on war and neutrality. *The European Journal of International Law*, 27 (2), 477-492.
- O'Donoghue, A. (2018). 'The admixture of feminine weakness and susceptibility': gendered personifications of the state in international law. *Melbourne Journal of International Law*, 19 (1), 1-32.
- Özbek, S. (2012). *İrkçılık*. İstanbul: Notos Kitap.
- Özer, Y. Y. (2007). *Immigrants and xenophobia in the European Union* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara University Institute of European Studies.
- Poliakov, L. (2011). *Arî miti: Avrupa'da ırkçı ve milliyetçi fikirlerin tarihi*. (çev. Yakup Kaya ve Ahmet Yıldırım). Ankara: Epos Yayınları.
- Rydgren, J. (2003). Meso-Level reasons for racism and xenophobia: some converging and diverging effects of radical right populism in France and Sweden. *European Journal of Social Theory*, 6 (1), 45-68.
- Shore, C. (1996/97). Ethnicity, xenophobia and the boundaries of Europe. *International Journal on Minority and Group Rights*, 4 (3/4), 247-262.
- Simpson, G. (2016). James Lorimer and the character of sovereigns: the institutes as 21st century treatise. *The European Journal of International Law*. 27 (2), 431-446.
- Stolcke, V. (1999). New rhetorics of exclusion in Europe. *International Social Science Journal*, 51 (159), 25-35.
- Taş, M. (1999). *Avrupa'da ırkçılık: göçmenler ve aşırı sağ partiler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Van der Valk, I. (2003). Racism, a threat to global peace. *International Journal of Peace Studies*, 8 (2), 45-66.
- Vorster, J. M. (2002). Racism, xenophobia and human rights. *The Ecumenical Review*, 54 (3), 296-312.
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: understanding the roots and consequences of negative attitudes toward immigrants. *The Counseling Psychologist*, 31 (1), 36-66.